

Towarzystwo Naukowe

Księży Jezuitów w Krakowie

Prace 1950–2008

Redakcja

Robert Janusz

Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna *Ignatianum*
Wydawnictwo WAM
Kraków 2008

Robert Janusz

WPROWADZENIE

Towarzystwo Naukowe Księży Jezuitów w Krakowie (obecnie: Towarzystwo Filozoficzne *Ignatianum*), jest związane z Wydziałem Filozoficznym Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej *Ignatianum* w Krakowie¹. Trudności, na jakie napotykało uprawianie nauki w polskich prowincjach jezuickich związane były ściśle z losami nie tylko Zakonu, ale i z historią naszego narodu. Ponieważ ostatnie stulecia nie sprzyjały tak Polakom, jak i jezuitom — a na problemy zewnętrzne nakładały się także problemy wewnętrzne Zakonu — tym bardziej dramatycznie układały się losy nauki pośród polskich jezuitów. Siłą rzeczy nauka była związana jakoś z formacją zakonną. Wydaje się zatem pożyteczne, aby w niniejszym *Wprowadzeniu* streścić pokrótce najpierw dzieje Wydziału Filozoficznego. Na tym tle lepiej będzie można umiejscowić i zrozumieć *status quo* TN/TFI, jak i losy nauki także w obecnym *Ignatianum*.

Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego w Krakowie ma bogatą historię. Wpisuje się ona w szeroki nurt działalności naukowej jezuitów zapoczątkowanej w roku 1551 powstałym w Rzymie *Collegium Romanum*. Jezuici, od samego początku swego istnienia, oddawali się pracy i badaniom ściśle naukowym oraz dydaktyce. Naukowa sieć edukacyjna Towarzystwa Jezusowego działała w oparciu o ogłoszone w 1599 roku *Ratio atque Institutio Studiorum Societatis Iesu*. Filozoficzna tradycja Zakonu była przez kilka wieków rozwijana

¹Dla uproszczenia i ujednoznacznienia, Towarzystwo Naukowe Księży Jezuitów w Krakowie będziemy dalej oznaczać skrótem „TN”; podobnie Towarzystwo Filozoficzne *Ignatianum* będziemy oznaczać „TFI”.

w nurcie „scholastyki jezuickiej” — systemu suarezańskiego, będącego pewną formą tomizmu. W roku 1773 brewe Klemensa XIV *Dominus ac Redemptor* umożliwiło wrogim Zakonowi władcom świeckim rozwiązanie Towarzystwa Jezusowego na terytoriach im podległych. Jednakże caryca Katarzyna II i Fryderyk II nie ogłosili wspomnianego brewe. Tak więc, choć jezuita zostali skasowani, to głównie na terenie imperium carskiego mogli nadal działać, otwierając nawet Akademię w Połocku (1813). Przywrócenie Towarzystwa Jezusowego przez Piusa VII (1814) nie spotkało się z życzliwością dla jezuitów w Rosji, skąd Aleksander I wypędził ich w roku 1820. Przybyli z Rosji na utracone polskie terytoria jezuita zorganizowali w 1823 r. studia filozofii w Tarnopolu, Starej Wsi (1827–1848) i ponownie — po kolejnym ograniczeniu działalności Zakonu w Galicji — w Tarnopolu. Po odwilży za Franciszka Józefa I studia filozoficzne znów wróciły do Starej Wsi (1859)².

Tymczasem w innych regionach świata jezuita mogli już się rozwinąć tak, że w 1832 roku Zakon ogłosił nową wersję *Ratio Studiorum*, dostosowującą nauczanie, w tym także filozofii, do nowych czasów. Jednakże na ziemiach Polski nie było łatwo. W roku 1867 udało się, co prawda, utworzyć *Seminarium Cracoviense Societatis Iesu*, które mogło się czuć spadkobiercą Akademii Połockiej, łącząc stare i nowe studium Towarzystwa. Niestety, jezuickie studium filozofii często było przenoszone do różnych miejsc w Polsce. Niekorzystne warunki nie przeszkodziły jednak jezuitom szukać dróg odnowy filozofii chrześcijańskiej (m.in. Marian Morawski SJ opublikował swoje dzieło *Filozofia i jej zadanie* w roku 1877, wyprzedzając, gdy chodzi o poruszane tematy, o dwa lata *Aeterni Patris* Leona XIII)³.

Dopiero budowa nowego ośrodka Kolegium Krakowskiego sprawiła, że studium filozofii powróciło do Krakowa (1926). Kongregacja ds. Seminariów i Uniwersytetów przyznała czasowo w 1932 r. powsta-

²Zob. szerzej: [J. Bremer, R. Janusz], *Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego w Krakowie: historia — sylwetki — działalność*, [w:] *Philosophia Rationis Magistra Vitae*, [red.] J. Bremer, R. Janusz, t. 1, „Ignatianum” — WAM, Kraków 2005, ss. 7–17.

³Zob. tamże.

jącemu Wydziałowi Filozoficznemu prawa kościelne, zaś definitywnie — 2 II 1934 roku. Opracowane przez jezuitów *Statuta Facultatum Theologiae et Philosophiae in Collegiis Societatis Iesu Erectarum* były zgodne z ogłoszonymi przez Piusa XI normami, zawartymi w konstytucji *Deus Scientiarum Dominus* (1931) i *Ordynacjami* Kongregacji. Nowy Wydział Filozoficzny TJ mógł nadawać kościelny stopień „licencjata filozofii”. Przez okres wojny, pośród okupacji i prześladowań, jezuici studiowali filozofię w Starej Wsi i Nowym Sączu. Po wojnie władze komunistyczne ulokowały w Kolegium Krakowskim kliniki medyczne, a w roku 1966 pojawiła się nawet groźba zamknięcia Kolegium⁴.

Po Soborze Watykańskim II Towarzystwo Jezusowe ogłosiło w 1968 r. *Normae Generales de Studiis*, mające dostosować studia do współczesnego świata. Oznaczało to, w gruncie rzeczy, zamknięcie jednolitości studiów w całym Zakonie. Kolejna zmiana nastąpiła w 1980 r. po dostosowaniu *Normae Generales* do konstytucji Jana Pawła II *Sapientia Christiana* (1979). Po przemianach politycznych w Polsce, Wydział Filozoficzny TJ w Krakowie uzyskał osobowość prawną 17 V 1989 r., przekształcając się w roku 1999 w Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną *Ignatianum* w Krakowie. Uczelnia — posiadająca obecnie dwa Wydziały: Filozoficzny i Pedagogiczny — została uznana tak przez władze kościelne, jak i państwowe⁵.

Na przykładzie studium filozoficznego widzimy zatem, że w Polsce, na przestrzeni zwłaszcza ostatnich stuleci, nauka rozwijana przez jezuitów nie miała takiego szczęścia, jak w innych regionach świata. Tym bardziej należy doceniać wysiłki pojedynczych entuzjastów pragnących przybliżyć Zakonowi naukowe osiągnięcia i rozwijać je w ramach jakiejś wspólnej formy, jakiegoś „towarzystwa”, pomimo totalitaryzmu PRL’u czy zmian w ramach samego TJ. Niestety, złożone procesy, postawy i decyzje, które z pewnością zostaną odsłonięte w przy-

⁴Zob. tamże.

⁵Zob. tamże.

szłości, wygaszały te entuzjastyczne wysiłki. Pewnym przejawem tego stanu rzeczy było nieustanne poszukiwanie nazwy dla TN.

Przemiany w Polsce po okresie „Solidarności”, a na Uczelni *Ignatianum* — wiele nagłych, „dydaktycznych potrzeb chwili” nie sprzyjają refleksji nad zorganizowanymi, ściśle naukowymi badaniami. Nakłada się na to powszechny kryzys polskiego systemu nauki, a także ogólnoświatowe jej zideologizowanie, skierowane często przeciw wierze i moralności uznawanym przez Kościół Katolicki. Tym bardziej, w tak niesprzyjających czystej nauce czasach, wszelki trud łączenia pojedynczych wysiłków w działalność „towarzystwa” wymaga szczególnej pielęgnacji. Przejawem tej troski jest, z jednej strony, poszukiwanie żywych wciąż korzeni, z drugiej zaś, rozwijanie nowych gałęzi nauki.

TN miało już u początku powstania ambicje wspierania publikacji naukowych. Okoliczności, w których działali jezuici w Polsce, nie zawsze jednak sprzyjały działalności wydawniczej. Po ustąpieniu tych ograniczeń brak było działań wspierających bezpośrednio TN. Niniejsza książka ma na celu uzupełnić ten brak. Zawiera ona prace autorów, którzy opracowali dany temat, wychodząc od referatu na posiedzeniach TN, bądź byli inspirowani toczącymi się dyskusjami, czy wreszcie zechcieli wnieść swój wkład bezpośrednio w pisemnej formie. Również w przyszłości TFI będzie kontynuować wydawanie podobnych publikacji dokumentujących jego działalność naukową i popularyzatorską.